

***Gibbaranea gibbosa* – vzácný a ohrožený křížák?**

***Gibbaranea gibbosa* – a rare and endangered orb weaver?** *Gibbaranea gibbosa* is considered as a rare orb-weaver living on shrubs and trees. A map of its occurrence in the Czech Republic was prepared and some information about its biology is enclosed. *Gibbaranea gibbosa* is presumably very abundant species. But it is difficult to find it because of hidden way of life in tree crowns.

Křížák hrbatý (*G. gibbosa* Walckenaer, 1802) se dle četnosti nálezů řadí mezi vzácné a dle Červeného seznamu mezi ohrožené příslušníky naší arachnofauny. Považuje se za teplomilný druh žijící především na lesostepních listnatých stromech a keřích, nalézán bývá i v sadech (BRYJA *et al.* 2002; KÚRKA *et al.* 2015; ŘEZÁČ *et al.* 2015; ČAS 2018*). Do aktuální (příliš neaktualizované) nálezové databáze se od počátku třetího tisíciletí k tomuto křížákovi přičetlo pouhých osm záznamů (ČAS 2018*). Několik dalších se dá dohledat v dostupných inventarizačních průzkumech, v některých z nich je nález *G. gibbosa* vyzdvihnut jako jeden z těch cennějších (např. KRÁSENSKÝ *et al.* 2018). Připravil jsem krátký popis, aktualizovanou mapku výskytu a několik údajů k dosud ne zcela prozkoumané biologii druhu.

Poznat křížáka *G. gibbosa* můžeme i snadno v terénu. Od rodu *Araneus* jej odliší vystouplé oční pole, od ostatních druhů rodu *Gibbaranea* tvar zadečku a zbarvení. Hrbolky zadečku *G. gibbosa* jsou zakulacené a směřují od sebe a nahoru. U *G. bituberculata* směřují hrbolky více od sebe, u *G. ullrichi* kolmo nahoru, navíc se výskyt obou druhů udává nízkou nad zemí a oba postrádají typické světle zelené až hnědé zbarvení. Obtížnější se může zdát rozeznání od *G. omoeda* žijící na jehličnanech, její hrbolky směřující od sebe a nahoru, jsou ale ostré, rovněž pro ni není charakteristické světle zelené zbarvení. Spolehlivá determinace dospělců je samozřejmě dle kopulačních orgánů (KÚRKA *et al.* 2015).

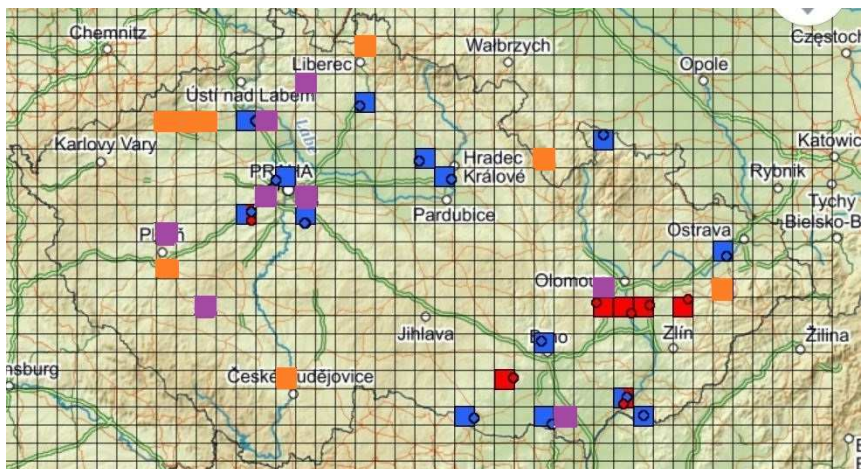
Za poslední dvě sezony jsem se s novými nálezy křížáka *G. gibbosa* setkal přímo či přes korespondenci tolikrát, že jsem se rozhodl vytvořit mapku (obr. 1), v níž jsem zahrnul: 1) nálezy z databáze České arachnologické společnosti, 2) nálezy z inventarizačních průzkumů a dalších prací do databáze dosud nezanesených (HOLEC 2008; ROUŠAR 2009; KÚRKA & BUCHAR 2010; SVOBODOVÁ 2010; KRÍVAN & JELÍNEK 2011; KÚRKA 2014; PŘIBÁŇOVÁ 2015; MACHAČ 2016; KRÁSENSKÝ *et al.* 2018), 3) další nové nálezy a pozorování: Poprvé jsem se setkal s mládětem křížáka hrbatého v dubnu 2017 na keři podél silnice blízko VÚRV v Ruzyni. Poté v říjnu téhož roku jsem náhodou doma v České Lípě narazil na subadultního samce, kterého se mi povedlo dochovat do dospělosti a v lihu jsem jej následně věnoval Národnímu muzeu (P6A 6629, obr. 2 a 3). Eva Legátová mi letos na jaře zaslala e-mail o pozorování několika jedinců na zámku v Chanovicích. Martin Forman ulovil dospělého samce v květnu v Lednickém parku (RÜCKL & ŠICH 2018). Honza Dolanský mi věnoval také dospělého samce sklepnutého na Velkém Kosíři během letošní exkurze (obr. 4). Vašek Kroc následně doma v Loze na Plzeňsku uprostřed června při česání třešně v koruně stromu "omylem" ulovil mládě. Dalším příspěvkem do letošního výčtu nálezů jsou tři mláďata z jednoho stromu z území přírodní památky Meandry Botiče od Tomáše Krejčího, sklepaná v rámci projektu hledání pavoukoců pražských stromů (obr. 5). Největší zlom nastal, kdy se Vaškovi Krocovi na konci října v Loze povedlo za jednu noc na větvích ovocných stromů ve výšce okolo 2 metrů nad zemí nafotit větší množství mláďat, včetně subadultního samce na síti (obr. 6).

Z tohoto množství nálezů a pozorování vyplývá, že *Gibbaranea gibbosa* bude relativně běžným, nesezonním druhem, který je ale pro jeho skrytý způsob života v korunách stromů těžké ulovit či zdokumentovat. Jak už je to u křížáků obvyklé, bývá aktivnější v noci, přes den může být díky zelenému zbarvení těžké na mechem porostlé větvi pavouka spatřit (obr. 7). Největší šance setkat se s křížákem hrbatým je časně zjara či na podzim, kdy se vyskytuje v nižším větroví. V průběhu hlavní sezony žije vysoko na stromech a ani v noci při svícení baterkou není k zastížení. Nabyl jsem dojmu, že kromě horských oblastí můžeme najít křížáka *Gibbaranea gibbosa* téměř v každém listnatém lesíku, parku i zahradě. Určitě to tedy není vzácný a ohrožený druh.

Kryštof Růckl

- BRYJA V., SVATOŇ J., CHYTIL J., MAJKUS Z., RŮŽIČKA V., KASAL P., DOLANSKÝ J., BUCHAR J., CHVÁTALOVÁ I., ŘEZÁČ M., KUBCOVÁ L., ERHART J. & FENCLOVÁ I. 2005: Spiders (Araneae) of the Lower Morava Biosphere Reserve and closely adjacent localities (Czech Republic). *Acta Mus. Moraviae, Sci. biol.* **90**: 13–184.
- HOLEC M. 2008: *Píščiny u Oleška – výsledky průzkumu pavouků*. Dep. in: KÚ v Ústí nad Labem, 20 pp.
- KRÁSENSKÝ P., BRYJA V., DOLANSKÝ J., DOLEJŠ P., HAMŘÍK T., JELÍNEK A., KREJČÍ T., MACHAČ O., ROUŠAR A., ŘEZÁČ M. & ŠICH R. 2018 ["2017"]: Pavouci vybraných lokalit Mostecka, Chomutovska a Žatecka (severozápadní Čechy). *Sbor. Obl. muz. v Mostě, ř. přír.* **39**: 110–129.
- KŘIVAN V. & JELÍNEK A. 2011: *Zoologický průzkum PR Neratovské louky*. Dep. in: Správa CHKO Orlické hory, 20 pp.
- KŮRKA A. & BUCHAR J. 2010: Pavouci (Araneae) vrchu Oblík v Českém středohoří (severozápadní Čechy). *Sbor. Severoč. Muz., Přír. Vědy* **28**: 71–106.
- KŮRKA A., ŘEZÁČ M., MACEK R. & DOLANSKÝ J. 2015 *Pavouci České republiky*. Academia, Praha, 623 pp.
- KŮRKA A. 2014: Příspěvek k fauně pavouků Frýdlantské pahorkatiny (severní Čechy). *Sbor. Severočes. Muz., Přír. Vědy* **32**: 97–122.
- MACHAČ O. 2016: Pavouci Národní přírodní památky Šipka. *Acta Carp. Occ.* **7**: 58–65.
- PŘIBÁŇOVÁ G. 2015: *Pavouci PR Zlín*. Bakalářská práce, Západočeská univerzita v Plzni, 84 pp.
- ROUŠAR A. 2009: Pavouci (Araneae) a sekáči (Opiliones) mokřadu u Droužkovic. *Sbor. Obl. muz. v Mostě, ř. přír.* **31**: 23–30.
- RŮCKL K. & ŠICH R. 2018: Výprava za stepníky a teplomilnými křížáky na jižní Moravu. *Pavouk* **44**: 9–11.
- ŘEZÁČ M., KŮRKA A., RŮŽIČKA V. & HENEBERG P. 2015: Red List of Czech spiders: 3rd edition, adjusted according to evidence-based national conservation priorities. *Biologia* **70** (5): 645–666.
- SVOBODOVÁ Z. 2010: *Vliv geneticky modifikované kukuřice exprimující toxin Cry3Bb1 na necílové organizmy*. Diplomová práce, Jihočeská univerzita, České Budějovice, 73 pp.

* <https://arachnology.cz/>

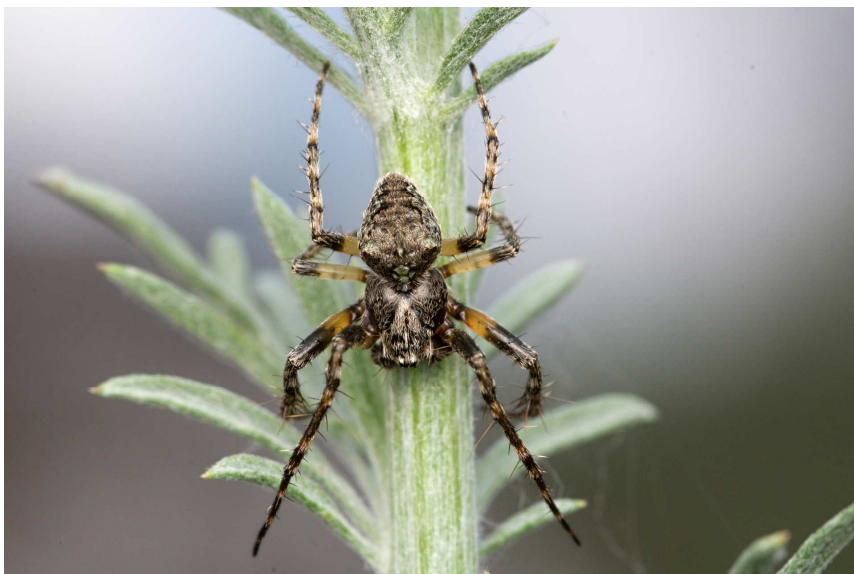
Obr. 1: Mapa nálezů *G. gibbosa* v ČR: modré čtverce – nálezy v databázi ČAS od 1951 do 2000, červené čtverce – nálezy v databázi ČAS od 2001, oranžové čtverce – další nálezy z dostupných inventarizačních průzkumů, fialové čtverce – ostatní nepublikované nálezy

Obr. 2: Samec z České Lípy (foto P. Dolejš)

Obr. 3: Palpus samce z České Lípy (foto P. Dolejš)

Obr. 4: Dospělý samec z Velkého Kosiře (foto P. Beneš)

Obr. 5: Mláďata od PP Meandry Botiče (foto T. Krejčí, úprava K. Růckl)

Obr. 6: Subadultní samec na síti v Loze (foto V. Kroc)

Obr 7: Mládě maskující se na mechem porostlé větvi stromu v Loze (foto V. Kroc)

Nález klepítníka členěného (*Ischyropsalis hellwigi*) v CHKO Železné hory

Klepítník členěný je vzácný sekáč horských a podhorských oblastí střední Evropy. Z ČR je znám téměř ze všech hraničních pohoří a Vysočiny, vzácně také z geomorfologicky členěných oblastí nižších poloh. Vždy se však vyskytuje vzácně a v malých početnostech a zastihnout tohoto sekáče v přírodě je ojedinělým zážitkem, při kterém se rozbuší srdce nejen arachnologa. Já jsem po svém prvním klepítníkoví pátral na Šumavě, v Krkonoších, Jeseníkách, Bílých Karpatech i Beskydech, ale vždy bez úspěchu. Až letos v září se mi to konečně podařilo, a to v pralesní rezervaci PR Polom v CHKO Železné hory. Pod kusy mrtvého dřeva jsem našel dva samce! Jedná se o první nález klepítníka z území CHKO Železné hory. Z okolí je tento klepítník znám z několika lokalit ve Žďárských vrších* a také z údolí Novohradky u Nových Hradů na Chrudimsku (DOLANSKÝ 1997).

Materiál: Horní Bradlo, PR Polom, CHKO Železné hory, 580 m n. m., 2 ♂♂, 6.9.2018, leg., det. & coll. O. Machač

DOLANSKÝ J. 1997: Nález klepítníka členěného *Ischyropsalis hellwigi* (Panzer, 1794) – (Opiliona) u Nových Hradů (Východní část okresu Chrudim). Vč. Sb. Přír., Práce a Studie 5: 187–188.

*<http://prirodavysociny.cz/cs/17/sekaci>

Ondřej Machač

č. 45

prosinec 2018

PAVOUK

Zpravodaj České arachnologické společnosti

ISSN 1804-7254